

Helena Pietrzak

Konferencja naukowa na temat : Konkordat Polski w 10 lat po ratyfikacji

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 51/3-4, 460-466

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Benedykt XVI udzielił uczestnikom konferencji apostolskiego błogosławieństwa na zakończenie audiencji.

ks. Marek Stokłosa SCJ

KONFERENCJA NAUKOWA NA TEMAT: KONKORDAT POLSKI W 10 LAT PO RATYFIKACJI

Dnia 10 kwietnia 2008 roku w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie odbyła się ogólnopolska konferencja pt. *KONKORDAT POLSKI W 10 LAT PO RATYFIKACJI*, zorganizowana przez Wydział Prawa Kanonicznego UKSW oraz Stowarzyszenie Kanonistów Polskich.

Konferencję poprzedziła uroczysta Msza święta o beatyfikację Sługi Bożego Jana Pawła II, z udziałem zaproszonych gości, której przewodniczył i homilię wygłosił Jego Ekscelencja arcybiskup Józef Kowalczyk, Nuncjusz Apostolski w Polsce.

Po celebracji Mszy świętej i krótkiej przerwie, uczestnicy zebrali się ponownie w auli UKSW im. Jana Pawła II. W imieniu Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW, organizatora konferencji, głos zabrał Ks. prof. dr hab. Józef Wroceński – Dziekan Wydziału. Witając wszystkich uczestników w słowie wstępnym nawiązał do zasadniczych założeń umów konkordatowych, odpowiedzialnych za normalizację stosunków państwo – Kościół oraz ich partnerskiego charakteru. Następnie podkreślił znaczący wkład zaproszonych Gości – Prelegentów oraz niektórych Uczestników konferencji – w pracach nad przygotowaniem tekstu Konkordatu, bądź jego podpisaniem. Określając motywy zorganizowania konferencji, Ksiądz Dziekan wskazał, że wydarzenie to inspirowane jest potrzebą naukowych refleksji – w 10 lat po ratyfikacji Konkordatu i 15 lat po jego podpisaniu. Podkreślił, że obowiązujący Konkordat – wbrew wcześniejszym zarzutom – nie tylko nie stanowi zagrożenia, ale przynosi korzyści zarówno dla Kościoła, jak i państwa, służy więc obydwu społecznościom. Dostrzegł zatem znaczący wzrost dobra wspólnego.

Następnie Ksiądz Dziekan wyraził radość z obecności tylu znakomych Gości i serdecznie powitał: Jego Ekscelencję Ks. kardynała Józefa Glempa Prymasa Polski, któremu podziękował za uczestnictwo w modlitwie o beatyfikację Sługi Bożego Jana Pawła II. Dziękując za przybycie, serdecznie powitał: Jego Ekscelencję Ks. abpa Józefa Kowalczyka Nuncjusza Apostolskiego w Polsce, któremu podziękował za przewodniczenie Eucharystii i wygłoszoną homilię. Ksiądz Dziekan przypomniał także, że Ksiądz Arcybiskup stał na czele delegacji Stolicy Apostolskiej opracowującej tekst Konkordatu i wraz z panem ministrem Krzysztofem Skubiszewskim – przewodniczącym delegacji rządu RP, w dniu 28 lipca

1993 roku – podpisał Konkordat. Serdecznie powitał także: Jego Ekscelencję Ks. abpa Kazimierza Nycza metropolitę warszawskiego Wielkiego Kanclerza UKSW; Przewodniczących pierwszej i drugiej sesji: Jego Ekscelencję Ks. abpa dra Sławoja Leszka Głódzia Przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego Przekazu KEP; Jego Ekscelencję Ks. bpa prof. dra hab. Andrzeja Dziegę Przewodniczącego Rady Prawnej KEP biskupa diecezjalnego diecezji sandomierskiej; byłą premier RP – Panią dr Hannę Suchocką Ambasador RP przy Stolicy Apostolskiej. Kolejno powitał: Jego Magnificencję Ks. prof. dra hab. Ryszarda Rumianka Rektora UKSW; Jego Ekscelencję i Magnificencję Ks. bpa prof. dra hab. Wiktora Wysoczańskiego Rektora ChAT; Ks. bpa emeryta dra Alojzego Orszulika; Jego Ekscelencję Ks. bpa polowego gen. dywizji dra hab. Tadeusza Płoskiego; przedstawiciele Ministerstwa Spraw Zagranicznych – p. ministra Andrzeja Kremera (podsekretarza w MSZ) oraz p. Krzysztofa Strzałkę (radcę prawnego w departamencie Europy MSZ); Ks. prof. dra hab. Henryka Skorowskiego Prorektora UKSW; Ks. prof. dra hab. Henryka Misztala (KUL); Prelegentów konferencji: Ks. prof. dra hab. Józefa Krukowskiego przewodniczącego komitetu naukowego organizowanej konferencji, Ks. prof. dra hab. Wojciecha Góralskiego, Ks. prof. dra hab. Krzysztofa Warchałowskiego, Ks. dra Witolda Adamczewskiego. Gorąco również powitał w progach uczelni pozostali goście: Ks. infulata Zdzisława Króla; o. dra Gabriela Bartoszewskiego; księży oficjałów; wszystkich pracowników sądów biskupich w Polsce oraz pracowników kurii diecezjalnych i prowincjalnych; wykładowców prawa kanonicznego i wyznaniowego; członków Stowarzyszenia Kanonistów Polskich. W sposób szczególny Ksiądz Dziekan powitał również wszystkich pracowników i studentów Wydziału. Mówca na zakończenie swego powitania życzył wszystkim uczestnikom owocnego spotkania. Następnie poprosił Księdza Nuncjusza o słowo wstępne.

W krótkim wystąpieniu Jego Ekscelencja Ks. abp Józef Kowalczyk Nuncjusz Apostolski w Polsce odniósł się do tematyki omawianego wydarzenia. Odwołując się do wątków politycznych i trudności, które towarzyszyły twórcom Konkordatu – jednoznacznie stwierdził, że jest to stosowny moment dla właściwej oceny zalet, zarzutów, czy też obaw formułowanych przed ratyfikacją Konkordatu. Umowa międzynarodowa między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską powinna – zdaniem Księdza Nuncjusza – usposabiać wszystkich do realizacji jej norm. Ta realizacja powinna wynikać również z woli politycznej. Na zakończenie dodał, że obowiązujący Konkordat znalazł swoje właściwe miejsce w historii Polski i przyczynił się do budowania pokoju religijnego i społecznego poprzez poszanowanie godności osoby ludzkiej, jej wolności, praw i obowiązków. Uczestnikom konferencji życzył wielu refleksji, aby coraz lepiej rozpoznawali treść norm konkordatowych i przyczyniali się do budowania pokoju wewnętrznego w Polsce.

Dziekan Wydziału Ks. prof. dr hab. Józef Wroceński podziękował Księdzu Nuncjuszowi za słowo wstępne i poprosił Jego Magnificencję Ks. prof. dra hab. Ryszarda Rumianka Rektora UKSW o uroczyste otwarcie konferencji.

Dokonując uroczystego otwarcia konferencji Jego Magnificencja skierował słowa uznania wobec obecnych na konferencji osób biorących bezpośredni udział w tworzeniu i dochodzeniu do aktualnego tekstu Konkordatu. Wobec organizatorów wyraził radość z faktu zorganizowania konferencji w UKSW. Tym bardziej, że tematyka poszczególnych prelekcji nie ogranicza się wyłącznie do rozważań teoretycznych, ale obejmuje również problematykę funkcjonowania państwa polskiego. Podobnie jak przedmówcy, Ksiądz Rektor nawiązał również do zarzutów formułowanych przed ratyfikacją Konkordatu. Stąd też, określił zasadnicze pytanie: „Jak dziś oceniamy zasadność zarzutów wobec Konkordatu i czy przetrwały ich przesłanki”? Wyraził nadzieję, że konferencja, której zadaniem jest ustosunkowanie się do wspomnianych zarzutów, przyniesie właściwe owoce, a więc przyczyni się do gruntownej analizy i zasadności formułowanych zarzutów.

Konkludując Ksiądz Rektor życzył wszystkim uczestnikom owocnych obrad, aby spotkanie było ubogaceniem miłego pobytu w UKSW.

Następnie Dziekan Wydziału – Ks. prof. dr hab. Józef Wroceński poprosił Ks. prof. dra hab. Józefa Krukowskiego Prezesa Stowarzyszenia Kanonistów Polskich o krótkie wprowadzenie w problematykę konferencji.

Ksiądz Profesor najpierw nawiązał do istoty umowy międzynarodowej, jej charakteru i znaczenia historycznego. Podkreślił, że konkordat to historycznie wypróbowany instrument stosunków między państwem a Kościołem, nawet w czasach pomiędzy totalitaryzmem a ustrojem demokracji liberalnej. Następnie nawiązał do inicjatorów i twórców Konkordatu polskiego, którzy podejmowali trud dla dobra narodu zakorzenionego w chrześcijaństwie. Na zakończenie dokonał wstępnego wprowadzenia w zakres proponowanych prelekcji, podkreślił ich istotę i wieloaspektowość. Prelegentom i uczestnikom podziękował za udział i życzył owocnych obrad.

Po tym krótkim wprowadzeniu w istotę i zakres zorganizowanej konferencji Dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW poprosił J.E. Ks. abpa dra Sławoja Leszka Głódzia Przewodniczącego Rady ds. Środków Społecznego Przekazu KEP o ukonstytuowanie prezydium konferencji i przewodniczenie pierwszej sesji obrad. Jednocześnie poinformował zebranych o absencji Jego Ekscelencji i Magnificencji Ks. bpa prof. dra hab. Wiktora Wysoczańskiego Rektora ChAT, którego prelekcję przedłoży podczas sesji popołudniowej – p. dr Borys Przedpełski (ChAT). Po oficjalnym rozpoczęciu, przewodniczący pierwszej sesji zaprosił do stołu prezydiального Prelegentów: Panią Ambasador RP przy Stolicy Apostolskiej dr Hannę Suchocką oraz Ks. prof. dra hab. Józefa Krukowskiego.

Pierwszy referat pt. *Polski model relacji państwo – Kościół w świetle Konstytucji RP i Konkordatu z 1993 roku* wygłosiła Pani Ambasador Hanna Suchocka, która na początku swojego wystąpienia przypomniała genezę konkordatu jako umowy międzynarodowej. Podkreśliła w tym względzie znaczący wpływ Soboru Watykańskiego II na ewolucję tego istotnego instrumentu wzajemnych stosunków pomiędzy Kościołem i państwem. Odejście od traktowania konkordatu jako instrumentu kościelnych przywilejów w kierunku trwałej formy, która pozwala na regulację tradycyjnej materii prawa publicznego, przyczyniło się – zdaniem Prelegentki – do utrwalenia nowego nurtu i roli konkordatu. Następnie poddała szczegółowej analizie zakres regulacji norm konkordatowych i aktualność współczesnych rozwiązań. W tym względzie odwołała się także do kilku zasad zawartych w art. 25 Konstytucji RP. Dokonując oceny Konkordatu, Pani Ambasador zaznaczyła, że jest to dobry i optymalny model, wymagający ciągłego doskonalenia i właściwego stosowania. W zakończeniu podkreśliła, że należy oddzielić model prawny od modelu praktycznego. W tym względzie przywołała kilka dobrych przykładów, m.in. Konkordat włoski.

Drugi referat na temat: *Realizacja Konkordatu z 1993 r. w polskim porządku prawnym* wygłosił Ks. prof. dr hab. Józef Krukowski (UKSW/KUL), który najpierw poddał analizie pojęcie i nazwę – konkordat. Następnie dostrzegł i określił zasadnicze sprzeczności, które dość często są błędnie formułowane, że przedmiotowe umowy zawierane są w interesie niektórych podmiotów. Stąd też, Ksiądz Profesor wskazał na charakter i treść konkordatów, które dotyczą określonej sytuacji pomiędzy Kościołem a państwem. Dalej zwrócił uwagę na tezę zawartą w temacie prelekcji, a więc – przebieg i realizację Konkordatu w polskim porządku prawnym. Jednoznacznie stwierdził, że Konkordat polski okazał się pożyteczny w normalizacji stosunków państwo – Kościół, wywarł znaczący wpływ na sytuację prawną kościołów i innych związków wyznaniowych mniejszościowych. Bez wątplenia stał się źródłem normalizacji formy zawarcia związku małżeńskiego – tzw. małżeństw konkordatowych ze skutkami cywilnymi. Wyraził jednak wolę, aby wszystkie normy były realizowane w stopniu pełnym i wystarczającym. W konkluzji swoich rozważań, Ksiądz Profesor stwierdził, że obecnie istnieje potrzeba wynegocjowania dwóch konkordatów parcyjnych. Jeden powinien dotyczyć systemowego uregulowania finansowania instytucji kościelnych. Te regulacje, które były w ustawach obowiązujących w momencie ratyfikacji Konkordatu, zostały potwierdzone w Konkordacie, czyli *status quo*. Ale powołane zostały Komisje Konkordatowe, których zadaniem jest wypracowanie nowego systemu regulacji sytuacji majątkowej i finansowej Kościoła w Polsce.

Przewodniczący pierwszej sesji J.E. Ks. abp dr Sławoj Leszek Głódz podziękował Prelegentom za wygłoszenie referatów i zarządził przerwę, a w imieniu organizatorów konferencji zaprosił uczestników na obiad.

Drugiej sesji, popołudniowej przewodniczył J.E. Ks. bp prof. dr hab. Andrzej Dziega Przewodniczącego Rady Prawnej KEP biskup diecezji sandomierskiej, który zaprosił do stołu prezydialnego Prelegentów: Ks. prof. dra hab. Wojciecha Góralskiego (UKSW), Ks. prof. dra hab. Krzysztofa Warchałowskiego (UKSW), Ks. dra Witolda Adamczewskiego oraz Pana dra Borysa Przedpeńskiego (ChAT) z odczytem referatu Jego Ekscelencji i Magnificencji Ks. bpa prof. dra hab. Wiktora Wysoczańskiego Rektora ChAT.

Pierwszy referat, podczas tej sesji, zatytułowany: *Ochrona małżeństwa i rodziny w Konkordacie polskim z 1993 roku* wygłosił Ks. prof. dr hab. Wojciech Góralski. Swoje wystąpienie rozpoczął od zasadniczych ustaleń, dotyczących ogólnie umów konkordatowych. Powszechny jest dziś, jak zapewnił, paradygmat soborowy, zgodnie z którym podstawową zasadą stosunków państwo – Kościół jest ochrona wolności religijnej w wymiarze indywidualnym i wspólnotowym. Gwarancją wspomnianej zasady, są zarówno normy konkordatowe, jak i art. 53 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku. W dalszej części swojego wystąpienia Prelegent przeszedł do gruntownej analizy problematyki ochrony małżeństwa i rodziny. Podkreślił złożoność tej ochrony, uwzględniającej jurysdykcję zarówno Kościoła, jak i państwa. Następnie określił korzyści wynikające z treści Konkordatu, a dotyczące bezpośrednio skutków cywilnych małżeństw konkordatowych. Zaznaczył niezależność i zasadniczy podział zadań, czynności, zarówno administracji publicznej, jak i Kościoła. Zakres uprawnień kompetencyjnych – zdaniem Księdza Profesora – chroni małżeństwo w aspekcie jego powstawania. Ponadto, dodał Prelegent, Konkordat pozostaje w zgodzie z dwoma porządkami prawnymi – kanonicznym i cywilnym. Stąd też, dostrzegł znaczące współdziałanie Kościoła i państwa na rzecz fundamentów małżeństwa i rodziny. Na zakończenie stwierdził, że w interesie obu niezależnych podmiotów, mieści się ochrona dwóch funkcji rodziny – prokreacyjnej i wychowawczej. Niewątpliwie Konkordat stał się prognozykiem dla ochrony rodziny.

Kolejny referat pt. *Wpływ Konkordatu z 1993 r. na sytuację prawną kościołów i innych związków wyznaniowych mniejszościowych* przedstawił w imieniu Jego Ekscelencji i Magnificencji Ks. bpa prof. dra hab. Wiktora Wysoczańskiego Rektora ChAT – Pan dr Borys Przedpeński (ChAT). Odwołując się do historii podpisania Konkordatu, określił szereg zarzutów i emocji, które towarzyszyły całemu procesowi, aż po ratyfikację traktatu. Następnie przeszedł do zasadniczej części wykładu, a więc zakresu, znaczenia, a w rezultacie wpływu Konkordatu na status prawny kościołów i związków wyznaniowych. Podkreślił, że Konkordat przyczynił się do umocnienia i autonomii związków wyznaniowych mniejszościowych. Dodał, że spis ludności w roku 2002 przyczynił się do jednoznacznego stwierdzenia, że Polska jest rekordzistką pod względem ilości związków wyznaniowych. Jako przykład podał liczbę

40 tys. osób, które w rubryce narodowość określili siebie jako – karaimi. Choć znaczna liczba wcześniej zarejestrowanych związków i kościołów mniejszościowych została wykreślona, to jednak nadal zauważa się ich ogromną liczbę. Stąd też, istotna wydaje się potrzeba uregulowania kwestii samej rejestracji, zawarcia pewnych ograniczających liczbę obostrzeń. Ponadto, z uwagi na fakt, iż Konkordat reguluje szereg spraw – np. kwestię pochówku, czy duszpasterstwo wojskowe – to zauważa się, że niektóre związki wyznaniowe domagają się dla swoich wyznawców, takich samych praw jakie posiadają wierni Kościoła Rzymskokatolickiego.

Następny referat, podczas tej sesji, zatytułowany: *Szkolnictwo katolickie i nauczanie religii w szkołach publicznych w Konkordacie polskim z 1993 roku* wygłosił Ks. prof. dr hab. Krzysztof Warchałowski, który zaznaczył, że normy konkordatowe regulują wszystkie stopnie edukacji szkolnej. Analizując podstawy prawne działalności kościołów i związków wyznaniowych w zakresie oświaty, podkreślił, że prawo to oparte jest na zasadzie poszanowania podstawowych praw i wolności wpływających z godności osoby ludzkiej. Stąd też, obok innych praw i wolności – stało się instrumentem tworzenia pokojowych warunków życia danej społeczności krajowej, a w konsekwencji także społeczności międzynarodowej. Przechodząc dalej do poszczególnych etapów prelekcji, wymienił zasadnicze prawa, odnoszące się bezpośrednio do wskazanych stopni edukacji szkolnej. W kontekście szkolnictwa katolickiego stopnia podstawowego, zaznaczył, że Konkordat zobowiązuje do zapewnienia tzw. minimum programowego. Uwzględniając natomiast problematykę szkolnictwa wyższego, omówił poszczególne uprawnienia, pozyskiwane przez te podmioty (m.in. świadczenia finansowe na inwestycje). Podkreślił, że Konkordat daje również możliwość zakładania wydziałów teologicznych na uniwersytetach państwowych (np. Uniwersytecie w Opolu, Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytecie Warmińsko – Mazurskim w Olsztynie, czy też Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, UKSW). Konkordat zapewnia również Kościołowi – prawo do zakładania seminariów wyższych, na takich samych zasadach jak szkół wyższych. W konkluzji swojego wystąpienia odniósł się Prelegent do szeroko prezentowanej w mediach i aktualnej polemiki dotyczącej – wpisania stopnia z religii na świadectwo maturalne, a więc wliczenia do średniej ocen.

Ostatni referat pt. *Kompetencje „Komisji Konkordatowych” w Polsce*, wygłosił Ks. dr Witold Adamczewski, który najpierw określił prawne umocowania Komisji (Kościelnej Komisji Konkordatowej i Komisji Wspólnej), a następnie przeanalizował poszczególne mechanizmy koordynujące tymi pracami. Podkreślił, że te dwie Komisje, stanowią odrębne ciała, które ze sobą współpracują. Analizowane kompetencje obu Komisji, nie są bezpośrednio stanowieniem prawa, ale są ogólnie sformułowane. W związku z tym należy stosować jedynie praktyczne kryterium

dla ich określenia i rozstrzygnięcia. Stąd też, w sytuacjach kiedy rozpatrywane są kwestie, które się jakoś zająwiają o siebie – w sposób praktyczny – kwestie np. szczegółowych problemów, które występują w relacjach państwo – Kościół, to wówczas należą one do kompetencji Komisji Wspólnej. Natomiast kwestie systemowe, dotyczące wdrożenia nowych rozwiązań – należą do Kościelnej Komisji Konkordatowej. Dalej Ks. dr Witold Adamczewski omówił funkcje powołanych trzech zespołów roboczych: ds. ubezpieczeń, ds. szkolnictwa oraz ds. posługi w więzieniach i szpitalach. Na zakończenie prelekcji, Ksiądz Doktor podkreślił ich znaczący wkład w zakres renegotjacji oraz istotny wkład w wypracowanie nowych rozwiązań prawnych.

Następnie przewodniczący drugiej sesji J.E. Ks. bp prof. dr hab. Andrzej Dzięga Przewodniczący Rady Prawnej KEP podziękował wszystkim Prelegentom za wygłoszenie referatów i otworzył dyskusję, która podsumowała wystąpienia obu sesji¹. Dyskutanci, w szczególności twórcy Konkordatu, wielokrotnie podczas dyskusji, odwoływali się do trudnych i dramatycznych chwil z czasów przed ratyfikacją traktatu. Z kolei pozostali uczestnicy konferencji interesowali się sprawami: konkordatów parcjalnych, Funduszu Kościelnego, kompetencji Komisji Konkordatowych, czy też kompetencji sądów kościelnych.

W konsekwencji podkreślono istotę Konkordatu, jego charakter, określając go jako znacząca wartość normalności w Polsce.

Zakończenia i podsumowania obrad konferencji dokonał Ks. prof. dr hab. Józef Wroceński – Dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW, który wyraził przekonanie, że obrady dobiegającej końca konferencji przybliżyły blaski i cienie procesu przemian społeczno – politycznych, których integralnym elementem jest nowy model relacji państwo – Kościół. W imieniu organizatorów, wyraził również nadzieję, że konferencja przyczyni się do dalszych przemyśleń i wniosków na temat Konkordatu polskiego, a więc w konsekwencji pozwoli dotrzeć do prawdy. Ksiądz dziekan podziękował wszystkim gościom za uczestnictwo, Prelegentom za przygotowanie i wygłoszenie referatów, przewodniczącym obu sesji za pogłębienie i ubogacenie tematyki konferencji, pracownikom naukowo-dydaktycznym i studentom za udział i głos w dyskusji.

Helena Pietrzak

¹ Pełny tekst dyskusji został zamieszczony w specjalnym numerze poświęconym konferencji. /Zob. H. P i e t r z a k, *Dyskusja podczas Konferencji*, w: *Konkordat polski w 10 lat po ratyfikacji*, J. W r o c e ń s k i, H. P i e t r z a k (red.), Warszawa 2008.